

Vogels van Sardinië

G. MIDDELMAN.

Hoewel alle Middellandse-Zee-kusten en -eilanden zo langzamerhand volledig door het toerisme ontdekt zijn, is het grote eiland Sardinië (driekwart Nederland) tot nu toe vrijwel onopgemerkt gebleven. En niet alleen toeristisch maar bv. ook ornithologisch, terwijl het daarentegen bij archeologen en prehistorici wel degelijk bekend is. De actieve ornithologen, die eind vorige en begin deze eeuw Europa bereisden, hebben Sardinië niet vergeten en de meeste gegevens uit die tijd worden, bij gebrek aan beter, ook nu nog gebruikt. Uit recente tijd is heel weinig bekend geworden. In 1955 en 1956 zijn enige excursies van het Zoölogisch Instituut van de Universiteit van München naar het eiland gehouden en naar aanleiding daarvan is een uitvoerige studie van Bezzel (1) verschenen over de ornithologie van Sardinië, terwijl enkele Engelse groepen het eiland bezochten in de jaren 1958-1960. Van deze laatste tochten zijn mij geen gegevens bekend. Zelf bezocht ik het eiland gedurende korte tijd in 1959 en 1960. Een excursie van de Duitsers was in augustus, alle andere tussen eind maart en half juni.

Daar het uiteraard niet mogelijk is binnen het kader van dit artikel een ook maar enigszins volledig overzicht van de avifauna van het eiland te geven, zullen we volstaan met enkele indrukken en aanwijzingen. Voor het overige zij verwezen naar de studie van Bezzel, die een uitgebreide literatuurlijst geeft.

Bij nadere bestudering van de bekende gegevens blijkt, dat men vroeger op wel zeer summiere gegevens afging om vast te stellen of een bepaalde soort al dan niet broed-

vogel was of op andere wijze voorkwam. Het schieten van een wijfje met broedvlek was soms voldoende om de soort tot broedvogel van het eiland te bestempelen en van vele soorten zijn maar één of twee waarnemingen bekend. Van verschillende soorten moet het thans nog voorkomen dan ook als zeer twijfelachtig worden beschouwd. Anderzijds kunnen soorten die niet vermeld zijn nu wel voorkomen. Slechts een nauwkeurige inventarisatie gedurende het hele jaar zou opheldering kunnen geven.

Velen zullen geneigd zijn een vergelijking met Corsica te maken, maar de twee eilanden zijn wel geheel verschillend. In tegenstelling tot Corsica heeft Sardinië niet één min of meer centraal bergland, maar een drietal massieven, in het noorden het Limbara-gebergte (hoogste top 1362 m), in het midden-oosten het woeste Genargentu-gebied (1834 m) en in het zuiden, geheel losstaand, het bergland van Iglesiente (1116 m). Daartussen zijn er grote laagvlakten. Ongeveer 80% is open land, slechts 4 à 5% is met bos bedekt, afgezien van het kurkeikengebied (3 à 4%), dat door zijn openheid geen eigenlijk bosgebied is. Het klimaat is in de diverse delen zeer verschillend. De bergen en het noordelijk deel zijn het vochtigst, het zuiden en de westkust zijn in voorzomer en zomer zeer droog, er is constant watergebrek, in het zuiden is de invloed van het Afrikaanse klimaat merkbaar. Dit alles heeft natuurlijk ook zijn invloed op de fauna. De 4 miljoen schapen en geiten vormen een grote bedreiging voor de vegetatie.

De uitgestrektheid van de vlakten, de moeilijk toegankelijke kusten en eilandjes

maken het niet gemakkelijk de vogels te lokaliseren. In vochtige voorjaren vestigt men zijn hoop de moerassige kustmeren (étangs), maar blijkens eigen waarneming is de vogelstand gering, wellicht staan de meren in andere jaren droog. Vroeger beschreven moerassen en stille delta's zijn verdwenen en daarmee de daarin voorkomende vogelsoorten. In de bergen is minder veranderd, afgezien van de aanleg van een enkel stuwmeer en een paar nieuwe wegen. Maar ook daar is de situatie niet eenvoudig, in grote lijnen is wel bekend waar vroeger waarschijnlijk diverse gieren en arenden hebben gebroed, maar mede door de moeilijke toegankelijkheid van die streken, zowel wat betreft de begaanbaarheid als de veiligheid, is het ook hier zeer moeilijk gegevens te verzamelen. Het wordt echter hoog tijd dat Sardinië wat meer in de belangstelling van de ornithologen komt. Er is nu een ontwikkelingsplan voor het eiland en ook het toerisme heeft zijn oog op de prachtige stranden, de klederdrachten, de kleurige feesten, de prehistorische vondsten enz. laten vallen. Het eiland is echter groot en hele streken zijn zeer dun bevolkt, het zal dan ook nog wel vele jaren duren voordat de gevolgen van de ontwikkeling merkbaar worden. Wil men er echter nog iets van de natuurgebieden redden, dan zal het noodzakelijk zijn dat er veel meer bekend wordt van flora en fauna. In het geheel der plannen is natuurlijk ook belangstelling op natuurhistorisch gebied welkom, omdat hierin in bepaalde gebieden toch ook weer een bron van inkomsten kan schuilen, terwijl er bovendien kans is dat men zich ter plaatse ook voor een en ander gaat interesseren. Het is niet mogelijk alle facetten van de vogelstand op het eiland hier te bespreken en daarom zullen we enkele groepen doen.

Volgens Bezzel omvat de broedvogelpopu-

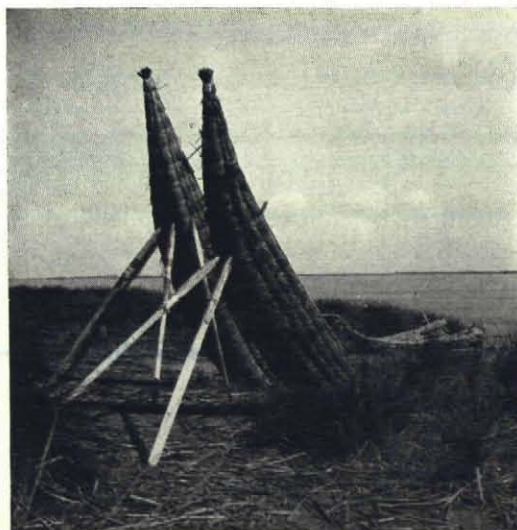

Fig. 1. Het lagunengebied aan de westkust met primitieve bieten boten.

latie 117 soorten. Hierbij zijn nog wel enkele twijfelgevallen, o.a. de Monniksgier (*Aegypius monachus*) en de Lammergier (*Gypaetus barbatus*). Veel minder dan op Sicilië is er hier sprake van binding met het vasteland van Italië. Hoewel er bindingen met Corsica zijn blijkt ook dat enkele soorten de smalle Straat van Bonifacio nimmer zijn overgekomen. Zo komen op Corsica voor de Alpenkauw (*Pyrhocorax graculus*), de Rode patrijs (*Alectoris rufa*) en de Italiaanse mus (*Passer italiae*) en op Sardinië de Alpenkraai (*Pyrhocorax pyrrhocorax*), de Barbarijse patrijs (*Alectoris barbara*) en de Spaanse mus (*Passer hispaniolensis*).

De eerste vogels, die we komend van Corsica doorgaans te zien krijgen, zijn de Kuhls pijlstormvogels (*Puffinus diomedea*), die soms in groepen van enkele tientallen voor de kust drijven. Bij avond ziet men ze boven stromingen vliegen en vissen. Ze broeden op vele plaatsen in hollen, maar aan de oostkust bij Cala Gonone vonden we ook nesten onder overhangende gewel-

ven in de grotten. Van nesten kon men eigenlijk niet spreken, de jongen lagen zo maar op de grond. Van de reigerachtigen zijn geen betrouwbare broedgegevens bekend, hoewel de diverse soorten er regelmatig gezien worden, echter weinig in de broedtijd. Zo zagen we op 27 mei 1959 2 Purperreigers (*Ardea purpurea*) in een uitgestrekt rietgebied bij Arborea aan de westkust. Eenden zijn doorgaans schaars in de broedtijd, ze trekken echter wel in zeer grote aantallen door. Ongetwijfeld worden dan grote slachtingen aangericht. Van de zeldzame Witkopeend (*Oxyura leucocephala*), die als broedvogel van het eiland vermeld wordt, zijn geen recente broedgevallen bekend. Overigens is het zeer moeilijk broeden vast te stellen door de zeer grote uitgestrektheid der étangs. Een groep vogels, die natuurlijk zeer in de belangstelling staat, is die der gieren. Aangenomen wordt dat de Vale gier (*Gyps f. fulvus*) nog in redelijk aantal broedt, hoewel enigermate nauwkeurige cijfers ont-

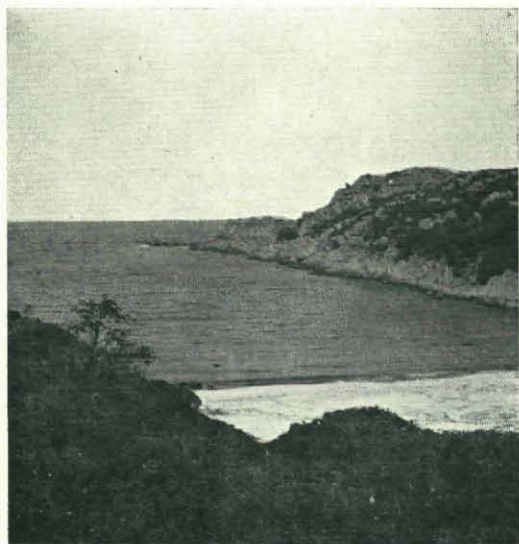

Fig. 2. Kleine ingesloten baaien met prachtig zandstrand.

breken. Vooral in het gebied van de Genargentu worden ze geregeld waargenomen. Van het broeden der andere gieren en van de meeste arenden is recentelijk weinig of niets bekend. De Rode wouw (*Milvus milvus*) is weinig talrijk, Torenvalk (*Falco tinnunculus*) en Kleine torenvalk (*Falco naumanni*) zijn overal talrijk tot vrij talrijk. De Eleonora's valk (*Falco eleonora*) wordt regelmatig aan de rotsige kusten en op de eilanden voor de kust gezien, zelf zagen we o.a. 3 exemplaren op Caprera op 5 juni 1960. Ze broeden vnl. op kleine eilanden. Van de moerasvogels is ook weinig bekend uit de laatste jaren, vele vroegere broedplaatsen zijn verdwenen, malariabestrijding heeft de insecten doen verdwijnen en de vaak zeer droge voorjaren doen hele gebieden uitdrogen. Zo is ook door Bezzel c.s. het Purperhoen (*Porphyrio porphyrio*), ondanks ijverige nasporingen op vroegere broedplaatsen, niet waargenomen. De Kleine trap (*Otis tetrax*) een moeilijk waar te nemen vogel, broedt wellicht nog in enkele nog niet in cultuur gebrachte gebieden, maar de vraag is zeker voor hoe lang?

Enigszins verwonderlijk is het zo weinig steltlopers aan te treffen in terreinen, die ze in ons land bij duizenden zouden aantrekken. Wellicht speelden de natte voorjaren, die wij juist troffen, ons parten. In droge jaren is er mogelijk enige concentratie op de drassig gebleven gebieden. De Steltkluut (*Himantopus h. himantopus*) wordt geregeld gezien, maar schijnt niet tot broeden te komen, hoewel de biotopen gunstig lijken. Grielen (*Burhinus oedicnemus*) komen nog voor o.a. in de armelijk begroeide vlakten aan de westkust.

Bij de meeuwen gaat natuurlijk vooral de belangstelling uit naar de Audouins meeuw (*Larus audouinii*), die volgens de diverse literatuurgegevens moet broeden op kleine

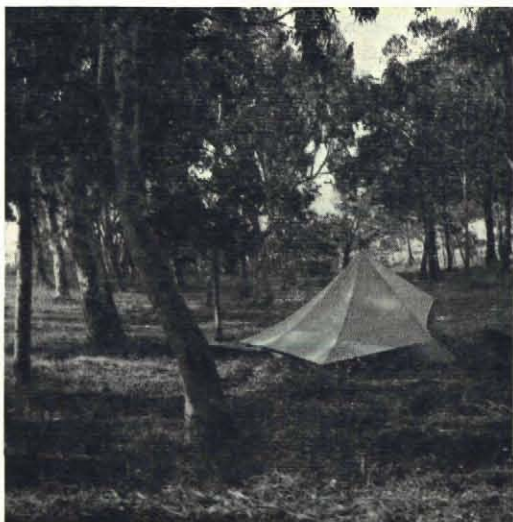

Fig. 3. Open bosgebied.

eilanden voor de kust. Er zijn echter maar weinig recente gegevens van deze soort bekend. Op vele plaatsen kan men de vogel, zij het zeer schaars, op het hoofdeiland waarnemen. Zelf zagen we deze soort alleen in het gebied van de Maddalena Archipel tussen Sardinië en Corsica. Van de sterns is o.a. van de Zwarte stern (*Chlidonias niger*) niets definitiefs in de literatuur te vinden, hoewel er verscheidene geschikte broedbiotopen te vinden zijn. Op 2 juni 1960 zagen we boven een klein meer bij Marina di Sassari een 15-tal exemplaren waaronder diverse jonge vogels.

Van de uilen noemen we: de Kerkuil (*Tyto alba*), de Dwergooruil (*Otus scops*) en de Steenuil (*Athene noctua*), deze laatste is tot boven de boomgrens te vinden. Nachtzwaluwen (*Caprimulgus europaeus*) zijn evenmin als op Corsica zeldzame verschijningen. De Alpengierzwaluw (*Apus melba*) is op vele plaatsen te zien, vooral in de bergen, in hoeverre de soort in of bij menselijke nederzettingen broedt schijnt niet bekend te zijn. Bijeneters (*Merops apiaster*) en Hoppen (*Upupa epops*) zagen we

op vele plaatsen, hoewel de aantallen van jaar tot jaar sterk verschilden.

Het is in de zeer wisselende vegetatie en vooral in de uitgestrekte vlakten van het eiland moeilijk een goede indruk te krijgen van de zangvogelstand; verscheidene soorten treden zeer plaatselijk op en het is soms moeilijk na te gaan wat voor een bepaalde soort geschikte biotopen zijn. Hoewel vele plaatsen geschikt leken zagen we alleen bij Fertilia enkele groepjes Kalanderleeuweriken (*Melanocorypha calandra*) en Kortteenleeuweriken (*Calandrella brachydactyla*); Boomleeuweriken (*Lullula arborea*) daarentegen komen behalve in het bergland ook in de vlakten voor. De Raaf (*Corvus corax*), die hoofdzakelijk in de hoger gelegen delen broedt, is overal te zien, evenals de Bonte kraai (*Corvus cornix sardonius*). Voor het overige is het natuurlijk niet wel doenlijk hier alle soorten kleinere vogels te noemen, die op het eiland voorkomen. Het kurkeikengebied in het noorden, dat het landschap een enigszins parkachtig voorkomen geeft met wis-

Fig. 4. Parkachtig landschap.

selende vegetatie, biedt vele mogelijkheden evenals de maquisgebieden. De rotsen in de bergen en aan de kusten leveren evenzo het nodige, o.a. de Blauwe rotslijster (*Monticola solitarius*). Van het totaal willen we nog noemen: Zwartkopgrasmus (*Sylvia atricapilla*), Kleine zwartkop (*Sylvia melanocephala*), Baardgrasmus (*Sylvia cantillans*), Sardijnse grasmus (*Sylvia sarda*), Provençaalse grasmus (*Sylvia undata*), Roodkop-klauwier (*Lanius senator*), eind mei 1959 zeer algemeen in het noorden en noordwesten, eind mei 1960 echter bepaald schaars, Zwarte spreeuw (*Sturnus unicolor*), Citroensij (Carduelis citrinella), Europese kanarie (*Serinus canarius*), Grauwe gors (*Emberiza calandra*),

Cirlgors (*Emberiza cirrus*) en Rotszwaluw (*Ptyonoprogne rupestris*).

Uit het bovenstaande blijkt wel duidelijk dat alle waarnemingen, hoe gering of gedurende welke korte tijd ook, van belang zijn. Het is vrij moeilijk de veelal ongeletterde bevolking duidelijk te maken wat men wil, maar daar staat tegenover dat de herders en vissers toch over veel kennis moeten beschikken en aanwijzingen kunnen geven. Wellicht zijn zij ook nog wel in het bezit van vogelringen, gezien de vele vogels die er gevangen of geschoten worden. Mogen we een ieder opwekken bij een bezoek aan het eiland toch vooral alles wat men ziet te noteren en door te geven; niets is te onbelangrijk.

L i t t e r a t u u r :

1. Bezzel, E. Beitrage zur Kenntnis der Vogelwelt Sardiniens. Anzeiger der Ornithologischen Gesellschaft in Bayern Band IV, no. 8, 1. August 1957, pp. 589-707.
2. Ferguson-Lees, I. J. Changes in the status of birds of prey in Europe. British Birds 56. (1963) no.4, pp. 140-148.
3. Peterson, R. T., G. Mountfort en P. A. D. Hollom, De Vogelgids (5e druk) 1960.
4. Voous, K. H. Atlas van de Europese Vogels, 1960.

Over enkele nieuwe en zeldzame spinnesoorten in Nederland

J. HULSEBOS.

In 1959 begon ik voor Drente met het onderzoek naar de spinnenfauna in deze provincie. Hoewel allereerst mijn woonplaats en naaste omgeving als arbeidsterrein geldt, heb ik toch ook in andere streken van deze provincie kunnen vangen. In de loop der jaren zijn er verschillende aardige vondsten gedaan en zo werd door mij het voorkomen van soorten vastgesteld, die of nieuw of zeldzaam voor onze inheemse fauna zijn. Over enkele er van wordt hieronder iets meegedeeld.

1. *Clubiona frutetorum* L. Koch.

In zijn catalogus geeft Van Hasselt voor deze soort Zuidholland op. Pater Chrysanthus verzamelde haar in Zuid-Limburg. Tijdens mijn onderzoek naar de spinnenfauna in het natuurmonument „Het Leggelderveld” bij Dwingelo ving ik in totaal 9 wijfjes in de maanden juni en juli door ze te kloppen uit eiken. Volgens Reimoser is het verspreidingsgebied van deze soort Midden-, Noord- en Oost-Europa. Hieraan kunnen we dus thans wel met ze-